

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیایری از خداوند سبحان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اہمیت جایگاه دانشگاه در اتمتای فرهنگ و تمدن بشری و دانشجویان و اخصائى سینت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از حرکتها و رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلائند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکتها و جانب داری غیر علمی و حیانت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج و دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکتها حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمانها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکتها پنهان سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (MA)

گرایش: فقه و مبانی حقوق

عنوان:

بررسی فقهی و حقوقی ظهرنویسی اسناد معاملی

استاد راهنما:

دکتر هادی عظیمی گرکانی

استاد مشاور:

دکتر امراله نیکومنش

پژوهشگر:

لیلا کولیوند

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به:

مولی الموحدین امیرالمؤمنین علی «علیه السلام»؛ امیر کلام و فرمانده و فرمانروای سخن، پیشتاز در جهاد و شجاعت، خطیب صاحب نام و قدرتمند انصار، زبان فصیح و شیرین خزرچ، متکلم و سخنگوی بزرگ شیعه، زبان گویای عترت پاک، او که دشمنش در وصفش گفت: «فقه و دانش با مرگ او از بین رفت»؛ یکتا مجاهد راه هدف مقدس خود با شمشیر و بیان، خطیب تر از «سحبان وائل» خطیب معروف عرب و سخنورتر از «قس ایادی» و راستگوتر از «قطاه» در کلام، او که مولدش «مستجار من ذنوب» گشت.

تشکر و قدردانی:

استاد معظم جناب آقای دکتر هادی عظیمی گرکانی

استاد معزز جناب آقای دکتر امراله نیکومنش

و تمامی عزیزانی که مرا در گردآوری این تحقیق یاری نمودند.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب لیلا کولیوند دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۸۳۶۶۴۹۰۰ در رشته فقه و مبانی حقوق که در تاریخ ۹۱/۶/۲۳ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی فقهی حقوقی ظهرنویسی اسناد معاملی با کسب نمره ۱۶/۵۰ و درجه خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۱/۶/۲۳

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم لیلا کولیوند از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۶,۵ بحروف شانزده و نیم و با درجه خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضا استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات بحث
۲	بخش اول: مقدمه
۲	۱-۱ بیان مسأله
۴	۲-۱ هدفهای تحقیق
۵	۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
۵	۴-۱ سوالات تحقیق
۵	۵-۱ فرضیههای تحقیق
۶	۶-۱ روش تحقیق
۶	۷-۱ قلمرو تحقیق
۶	۸-۱ محدودیتها و مشکلات
۸	بخش دوم: اسناد معاملی
۸	۱-۱ مفهوم اسناد معاملی
۸	۲-۱ سابقه تاریخی اسناد معاملی
۱۱	۳-۱ ویژگیها و مزایای اسناد معاملی
۱۳	بخش سوم: ظهنویسی
۱۳	۱-۳ مفهوم ظهنویسی
۱۵	۲-۳ سابقه تاریخی ظهنویسی
	فصل دوم: بررسی آثار و شرایط ظهنویسی
۲۰	بخش اول: شرایط ظهنویسی
۲۰	۱-۱ شرایط صحت ظهنویسی
۲۳	۲-۱ شرایط صوری ظهنویسی
۲۵	۳-۱ شرایط اجباری ظهنویسی
۲۸	۴-۱ شرایط اختیاری ظهنویسی
۲۹	بخش دوم: آثار ظهنویسی
۲۹	۱-۲ تعهدات ظهنویس و مسئولیت ناشی از آن

- ۳۰ ۲-۱-۱. تعهدات ظهرنویس
- ۳۰ ۲-۱-۲. مسئولیت ناشی از ظهرنویسی
- ۳۴ ۲-۲. وظایف دارنده برات برای اعمال حق رجوع علیه ظهرنویس
- ۳۵ ۲-۲-۱. ارائه جهت تحصیل قبولی و اعتراض نکول
- ۳۸ ۲-۲-۲. ارائه جهت تأدیه وجه برات و اعتراض عدم تأدیه
- ۳۹ ۲-۲-۳. اقامه دعوی علیه ظهرنویس
- ۴۲ ۲-۳. وظایف دارنده سفته برای اعمال حق رجوع علیه ظهرنویس
- ۴۶ ۲-۴. وظایف دارنده چک برای اعمال حق رجوع علیه ظهرنویس
- ۴۷ ۲-۴-۱. عدم پرداخت چک و وظایف دارنده آن
- ۴۸ ۲-۴-۲. اعتراض یا احراز عدم پرداخت
- ۵۰ ۲-۴-۳. اقامه دعوی

فصل سوم: بررسی اقسام ظهرنویسی و رهن دین، تنزیل و ضمانت در فقه

- بخش اول: اقسام ظهرنویسی بر حسب هدف ظهرنویسی ۵۳
- ۱-۱. ظهرنویسی برای انتقال ۵۳
- ۱-۱. ظهرنویسی برای وکالت ۵۶
- ۳-۱. ظهرنویسی برای وثیقه ۵۸
- ۴-۱. ظهرنویسی برای ضمانت ۶۰
- بخش دوم: اقسام ظهرنویسی بر حسب شکل ظهرنویسی ۶۳
- ۱-۲. ظهرنویسی به نام شخص معین ۶۳
- ۲-۲. ظهرنویسی سفید امضاء ۶۴
- ۳-۲. ظهرنویسی در وجه حامل ۶۵
- ۴-۲. ظهرنویسی مشروط ۶۷
- بخش سوم: بررسی رهن دین، تنزیل و ضمانت در فقه ۶۸
- ۱-۳. بررسی رهن دین در فقه ۶۸
- ۱-۱-۳. تعریف رهن ۶۸
- ۲-۱-۳. بررسی رهن دین در فقه امامیه ۶۹
- ۳-۱-۳. راه‌حل‌های عملی مشکل رهن دین ۷۵

۷۸	۲-۳. بررسی تنزیل در فقه
۸۰	۱-۲-۳. معنای لغوی تنزیل
۸۰	۲-۲-۳. بررسی فقهی تنزیل مجدد
۸۴	۳-۲-۳. نتیجه حاصل از بحث فقهی تنزیل
۸۶	۳-۳. بررسی ضمان در فقه
۸۶	۱-۳-۳. تعریف عقد ضمان
۸۹	۲-۳-۳. نظرات مطرح شده در مورد ضمان
۹۰	۳-۳-۳. مفهوم ذمه از نظر فقها
۹۰	۴-۳-۳. دلایل مطرح شده در ماهیت ضمان و بررسی آنها
۱۰۲	۵-۳-۳. نتیجه حاصل از تبیین ماهیت ضمان
۱۰۷	نتیجه گیری و راهکارها:
۱۱۳	فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات بحث

بخش اول: مقدمه

۱-۱ بیان مسأله

دنیای امروز دنیای تجارت و مبادله است. اگر در گذشته جمع‌آوری مسکوکات و پول نقد و کالاهای مختلف دلیل بر قدرت اقتصادی تجار و بازرگانان بود و ارزش اقتصادی سرمایه نیز با همان وسایل سنجیده می‌شد، دریافت و پرداخت‌ها به صورت پایاپای و یا در نهایت با پول نقد انجام می‌گرفت.

اما امروزه توسعه روزافزون تجارت و مبادلات تجاری داخلی و بین‌المللی و ضرورت سرعت و سهولت در امر بازرگانی و نقشی که گردش سرمایه و حجم مبادلات تجاری در سرنوشت سیاسی و اقتصادی کشورها دارد، دولت‌ها را بر آن داشته است تا با تدوین ضوابط و مقررات خاصی، امنیت خاطر تاجر و بازرگان را در روابط تجاری فراهم نمایند.

اسنادی چون سفته و چک و برات، با ویژگی‌ها و کارکردهای خاص، علاوه بر تاثیر اجتناب‌ناپذیری که بر اقتصاد هر کشور دارد؛ امروزه از مهمترین ابزار تجارت نیز به شمار می‌رود. تاجری نیست که روزانه با این اسناد سر و کار نداشته باشد. از سوی دیگر، تاجر با به جریان انداختن سرمایه خود نیاز به امنیت خاطر و حمایت حقوقی همگام با دو اصل سرعت و سهولت دارد. امری که با استفاده از روش‌های معمول در نظام حقوق مدنی قابل تامین نیست. از این رو، در نظام‌های حقوقی داخلی و بین‌المللی، اصول خاصی بر معاملات برواتی حکومت می‌کند که معمولاً اسناد مدنی از چنین اصولی برخوردار نیست.

لذا بخش عمده‌ای از مباحث راجع به اسناد تجاری، مربوط به اصول حاکم بر آنها است. با توجه به حجم زیاد دعاوی مربوط به اسناد تجاری، مطالعه این اصول برای جامعه حقوقی کشور امری اجتناب‌ناپذیر است.

اسناد تجاری در قانون تجارت ایران و سایر قوانین و مقررات مرتبط تعریف نشده است لیکن دکترین حقوق تجارت ایران برای اسناد تجاری دو مفهوم عام و خاص قایل می‌باشد.

در مفهوم عام و وسیع، هر سند یا نوشته‌ای که در امر تجارت، عنوان و کاربرد داشته باشد می‌تواند سند تجارتي قلمداد گردد. مثل برات، سفته، چک، اوراق قرضه، اوراق سهام، بارنامه دریایی، راهنامه هوایی، اعتبارات اسنادی، قبض انبار، ضمانت نامه بانکی، سیاهه تجارتي (فاکتور)، بیمه نامه و .. و متقابلاً اسناد تجارتي به مفهوم خاص شامل اسناد سه گانه برات، سفته و چک می‌باشد که به دلیل تمرکز اوصاف اسناد تجارتي در سه سند اخير و اتصاف آنها به کلیه اوصاف و ویژگی‌های تجارتي و حمایت اکمل قانونگذار تجارتي، به آنها اسناد تجارتي خاص گفته می‌شود.

اسناد تجاری در مفهوم خاص، طی دوران نسبتاً طولانی، با توجه به نیازهای خاص مبادلات بازرگانی به وجود آمده و هدف آن پیشگیری از مخاطرات احتمالی حمل و نقل پول‌های فلزی و کاغذی و لزوم پرداخت‌های سنگین و امکان نقل و انتقال وجوه از مکانی به مکان دیگر یا از کشوری به کشور دیگر بوده است.

و این اسناد در جهت تسهیل گردش ثروت و سرعت بخشیدن به کارها و نیز معاف کردن تجار از انجام کارهای اداری وقت گیر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

با اندکی دقت در اسناد بالا می‌توان این اسناد را به لحاظ کاربرد اصلی که دارند دسته بندی کرد. برخی در کار پرداخت و مبادلات پولی مورد استفاده قرار می‌گیرند مانند: چک، سفته، برات، اعتبارات اسنادی. که البته در میان این‌ها، برات و سفته، وسیله پرداخت‌های وعده‌دار، چک به عنوان وسیله پرداخت نقدی و بالاخره اعتبار اسنادی به عنوان وسیله پرداخت صرفاً بین‌المللی باشد.

برخی معرف تعهدات ناشی از بیع تجارتي هستند مانند سیاهه تجارتي و برخی به عنوان سند تعهد پرداخت بی‌قید و شرط وجه نقد توسط ضامن (بانک) به مضمون‌له (از بابت مضمون‌عنه) می‌باشند مانند ضمانت نامه بانکی.

برخی سند مالکیت مال‌التجاره بوده مانند بارنامه، راهنامه، سند حمل مرکب و قبض انبار و برخی نیز حاکی از مشارکت اشخاص در سرمایه شرکت‌های تجارتي است مانند سهام و اوراق قرضه برای تسریع و تسهیل گردش این اسناد در حقوق تجارت، نهادی به نام «ظهنویسی» پیش بینی شده

که به اسناد مزبور امکان می‌دهد که به صرف امضا در ظهر (پشت) سند، حقوق مندرج در آن بدون نیاز به سایر تشریفات، به دیگری انتقال یابد.

هرچند سابقاً در قلمرو معاملات به اموال مادی (منقول و غیرمنقول) بیشتر بها داده می‌شد، اما با توسعه روز افزون اسناد تجاری بعنوان اموال اعتباری، سرمایه نوینی در جامعه تجلی کرد و وسیله پرداخت، واسطه معاملات، معیار سنجش و ذخیره کننده ارزش اشیا و خدمات محسوب شد؛ به گونه‌ای که اکنون در بسیاری کشورها میزان اموال مادی اشخاص، ملاک سرمایه واقعی و منحصر به فرد آنها محسوب نمی‌شود؛ بلکه حجم و نوع اسناد تجاری مثل اوراق بهادار، این نقش را ایفا می‌کند و خاصیت زاینده‌گی آنها در بسیاری موارد، بیشتر از اموال مادی است و از همین رو فکر وثیقه گذاری آنها، ماهیت حقوقی و شرایط و احکام آن مطرح شد و مورد بحث قرار گرفت و از قلمرو حقوق داخلی کشورها فراتر رفته در قوانین و مقررات بین المللی انعکاس یافت.

۱-۲ هدف‌های تحقیق

- بررسی وضعیت قانون تجارت در مورد ظهرنویسی و اسناد تجاری از منظر فقه و حقوق و قوانین مدون.
- شناخت مسئولیت ظهرنویس و تعهدات حاصل از ظهرنویسی
- آشنایی با شرایط ظهرنویسی از جنبه‌های مختلف
- شناساندن وظایف دارندگان سند تجاری به منظور اعمال حق رجوع علیه ظهرنویس
- بدست آوردن آگاهی نسبت به اقسام ظهرنویسی از جنبه‌های مختلف

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

ظهنویسی به عنوان عملی که گردش اسناد تجاری را تسهیل و تأمین می‌کند و دستیابی دارنده را به حقوق مندرج در سند را تضمین می‌نماید، عملی است پذیرفته شده در حقوق ممالک مختلف جهان. حال آنچه موجب انگیزش شکل‌گیری این تحقیق گردید؛ این بود که در ماده ۲۴۹ قانون تجارت آمده است: «ضامنی که ضمانت برات دهنده یا محال‌علیه یا ظهنویس را کرده فقط با کسی مسئولیت تضامنی دارد که از او ضمانت نموده است».

با توجه به مندرجات ماده مزبور ضامن به صرف امضاء دارای مسئولیت است، در حالیکه این ماده صریحاً بر تحقق ضمان به صرف امضای ضامن اشاره نمی‌کند. به همین جهت رویه قضایی محاکم ایران تاکنون قطعی به نظر نمی‌رسد.

۴-۱ سوالات تحقیق

۱. ظهنویسی در اسناد چیست و چگونه محقق می‌شود؟
۲. ظهنویسی چه امتیازاتی دارد؟
۳. آیا برای تحقق ظهنویسی شرایط خاصی وجود دارد؟
۴. آیا ظهنویسی ضم ذمه است یا نقل ذمه؟
۵. آیا امضای شخص ثالث در ظهر سند بدون درج هرگونه مطلبی ظهور در ضمانت امضاءکننده دارد و برای او تعهدآور است؟

۵-۱ فرضیه‌های تحقیق

خداوند در قرآن می‌فرماید:

«یا ایها الذین آمنوا اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاکتوبوه ولیکتب بینکم کاتب بالعدل و...»
ای کسانی که ایمان آورده‌اید هرگاه برخی از شما به برخی دیگر بدهکار شدید که باید آن را تا سرآمدی معین پردازید، آن را بنویسید و باید نویسنده‌ای در میان شما متن قرارداد را به حق و عدل بنویسد.

- این نوشتن چگونه باید باشد و چه شرایطی باید داشته باشد تا موجب احقاق حق شود.
- سند ظهنویسی شده تا چه اندازه قابلیت احقاق حق در صورت عدم تأدیه دارد.

۶-۱ روش تحقیق

ارزشیابی کلی و کاربردی موارد اساسی ظهنویسی اسناد اعتباری با استفاده از منابع و مآخذ موجود در کتابخانه‌های ملی، مجلس، شهید مطهری و

۷-۱ قلمرو تحقیق

آیین نامه و مواد قانونی مرتبط با موضوع و کتب فقهی و کتب حقوق تجارت، قانون مدنی و آیین دادرسی و کتب لغت.

۸-۱ محدودیت‌ها و مشکلات

موضوع ظهنویسی با اینکه عملی نوپا نیست اما متأسفانه هنگام مراجعه به منابع کتابخانه‌ای جز در کتب حقوق تجارت، آن هم بعنوان جزئی مختصر از اسناد تجاری، ذکری به میان نیامده است با اینکه برای بسیاری از افراد این عمل از نظر شرایط و ویژگی‌هایی که موجب صحت تحقق آن می‌گردد، ناشناخته است.

در هیچ یک از کتب حقوقی بصورت مستقل به این موضوع پرداخته نشده است و در اکثر موارد در ذیل مطلب، به آن اشاره شده است و این مسأله کسب اطلاعات را نسبت به عمل ظهنویسی محدود می‌نماید؛ البته در این باب مقاله و پایان نامه وجود دارد که این منابع جزء منابع اصلی محسوب نمی‌شوند.

مسأله دیگر این است که ظهنویسی در هیچ منبعی بطور مجزاً در مورد اسناد معاملی بیان نشده و در تمام کتب، ظهنویسی در ذیل توضیحات برات و در مورد این سند توضیح داده شده که برخی نویسندگان به تفاوت‌های آن با ظهنویسی سفته و چک اشاره کرده‌اند و برخی دیگر نه؛ در حالیکه

این عمل با توجه به نقشی که در تسریع انتقال اسناد تجاری دارد باید بطور مجزا با تمام جزئیات و شرایط در کتاب‌هایی با عنوان «ظهنویسی اسناد معاملی» مطرح و به ذکر آن پرداخته شود. در پایان، بحث فقهی ظهنویسی است که در هیچ منبعی به طور کامل و مستقل به آن پرداخته نشده است و از آنجا که ظهنویسی از قرن ۱۴ میلادی به بعد معمول شده در منابع فقهی اصلی به علت نوظهور بودن این مسأله حکمی وجود ندارد. در کتب فقهی جدید نیز آنچه مورد سوال و بحث واقع شده، اسناد معاملی به صورت مستقل است. اصلاً به مسأله ظهنویسی و نحوه آن اشاره نشده است؛ در نتیجه بدست آوردن مطلب در این باب بسیار مشکل می‌باشد.

بخش دوم: اسناد معاملی

قانون تجارت ایران در باب چهارم خود، مقررات مربوط به برات، فته طلب و چک را بیان کرده است؛ اما اسناد مزبور را تحت عنوان کلی «اسناد تجاری» معرفی نکرده است. قانون تجارت فرانسه که قانونگذار ما از آن الهام گرفته است نیز به این اسناد عنوان اسناد تجاری (effets de ommerce) نداده، بلکه برای هریک قواعد ویژه‌ای مقرر کرده است.

در کتاب‌های حقوقی اسناد فوق تحت عنوان اسناد تجاری «معاملی» مورد بحث قرار می‌گیرند.

۱-۱. مفهوم اسناد معاملی

اسناد معاملی وسیله آسان و مناسبی برای تحصیل اعتبار بوده؛ صرف نظر از معنای کلی که ممکن است داشته باشند و به کلیه اسنادی که بین تجار ردّ و بدل می‌شوند تعمیم داده شوند، معمولاً اسناد و اوراقی می‌باشند که قابل معامله بوده و معرف طلبی به سر رسید مدت کم می‌باشد. قانون تعریفی از اسناد تجاری ننموده؛ ولی برای هریک از انواع آن مواردی در قانون تجارت و قوانین مخصوص تعیین شده است (ستوده تهرانی، ۱۳۸۹، ص ۱۵).

از مفهوم و مصادیق اسناد تجاری چنین بر می‌آید که اسناد تجاری به معنی اخصّ کلمه به اسنادی اطلاق می‌شود که قابل نقل و انتقال بوده، متضمّن مبلغ معینی به رؤیت یا به سر رسید کوتاه مدت می‌باشند و به جای پول، وسیله پرداخت قرار گرفته، از امتیازات و مقررات ویژه قانونی تبعیت می‌کنند (فخاری، ۱۳۷۱، ص ۱).

۲-۱. سابقه تاریخی اسناد معاملی

قدیمی‌ترین اسناد، قانون حمورابی است. اگر چه تدوین آن به طور دقیق معلوم نیست؛ ولی بین دو یا سه هزار سال قبل از میلاد، در زمان امپراطوری بابل بوده است.

پس از این که بابل به دست ایرانیان فتح شد، قوانین تجارت و سایر قوانین که بابل‌ها از آن نتیجه خوب گرفته بودند، مورد استفاده قرار گرفت؛ همچنین در دوره فینیقی‌ها اسناد راجع به مقررات

دریایی و در حقوق رم سوابق قراردادهای بانکی، حسابداری تجارتي و انتقال طلب از طریق وکالت دیده می‌شود.

در دوره اسلامی نیز با مطالعه فقه اسلامی ملاحظه می‌شود که تجارت و اسناد در اسلام مورد توجه بوده است. در مورد تنظیم سند بین طرفین معامله خداوند در قرآن در سوره بقره آیه ۲۸۴ می‌فرماید:

« یاایها الذین آمنوا اذا تدایتتم... »

قرآن به عنوان اولین منبع فقه اسلامی اسناد و روابط معاملی بین مردم را مورد توجه قرار داده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۳، ص ۷۶۱).

در احادیث نیز این مسأله بسیار مورد توجه قرار گرفته است؛ از جمله:

امام علی (ع) می‌فرماید:

« یا معشر التجار الفقه ثم المتجر، الفقه ثم المتجر، الفقه ثم المتجر... »

ای گروه تجار و بازرگانان اول با مسائل کسب و تجارت آشنا شوید، سپس وارد امر تجارت و داد و ستد گردید و حضرت بخاطر اهمیت موضوع سه با تکرار کردند. (حرعاملی، ص ۳۲۵).
در جای دیگر حضرت فرمودند:

« تعرّضوا للتجارة، فإن فیها غنی عما فی ایدی الناس فإن الله یحب المحترف الامین »

به تجارت و داد و ستد مشغول شوید، زیرا در تجارت برای شما بی نیازی و غنی شدن از آنچه در دست مردم است، می‌باشد. پس همانا خداوند کسی را که حرفه‌ای و کار و کسبی برای خود داشته باشد و امین هم باشد دوست دارد (کردستانی، ۱۳۸۲، ص ۲۹۳).

در دوره معاصر در آلمان در اواسط قرن ۱۹ میلادی به منظور دادن تامین بیشتر به دارنده سند شکل مشخص تری به حق انتقال داده می‌شد. این تغییرات قانونی در زمانی بود که دولت آلمان اتحاد خود را به دست نیاورده بود.

در انگلستان حقوق مربوط به اوراق قابل انتقال در اواخر قرن ۱۹ میلادی در قوانین پیش بینی گردید و بدون هر گونه اصلاح توسط کلیه کشورهای انگلوساکسون پذیرفته شد. مع الوصف قوانین

مذکور با جهات افتراقی که در کشورهای مختلف با یکدیگر داشتند؛ با توجه به دوران توسعه تجارت بین‌المللی رضایت بخش نبود و به همین جهت تدوین قانون متحدالشکل راجع به اسناد تجاری از سال ۱۹۱۰ آغاز شد و در ۷ ژوئن ۱۹۳۰ سه قرارداد در ژنو تحت عنوان «قرارداد بین‌الملل ژنو» مورخ ۷ ژوئن ۱۹۳۰ راجع به برات و سفته به شرح زیر به امضاء رسید.

اولین قرارداد شامل قوانین متحدالشکل برات و سفته است که به موجب آن دول امضاء کنند متعهد می‌شدند که قانون مذکور را در قوانین داخلی خود وارد کنند؛ ولی به علت وجود نقطه نظرهای مختلف، وحدت این قوانین در کشورهای مذکور بطور کامل محقق نشد.

دومین قرارداد راجع به تعارض قوانین است که به منظور جلوگیری از ایجاد اختلاف توسط دول مورد بحث تنظیم و امضاء شد.

سومین قرارداد مربوط به الصاق تمبر به اسناد تجاری است که (البته عدم الصاق، موجبات بطلان اسناد مذکور را فراهم نمی‌سازد)؛ این سه قرارداد را اغلب کشورها به استثناء انگلیس و آمریکا امضاء نموده‌اند. از طرف دیگر سازمان ملل متحد بر این است تا بتواند بین قانون متحدالشکل ژنو راجع به برات و سفته و حقوق انگلیس و آمریکا وحدت ایجاد نماید.

دولت ایران قرارداد ژنو را امضاء نکرده ولی قانونگذار در قانون تجارت ایران مصوب ۱۳۱۱ در باب چهارم، ماده ۲۱۳ تا ۳۱۹ را به برات، سفته طلب (سفته) و چک اختصاص داده و قانون متحدالشکل ژنو را در موارد مذکور به طور غیر مستقیم از طریق ترجمه قوانین فرانسه و بلژیک پذیرفته است. با این حال اغلب کشورهای جهان قرارداد ژنو راجع به برات و سفته را امضاء و ملزم به رعایت اصول پیش‌بینی شده در قرارداد مزبور می‌باشند.

ظهور سفته در ایران به زمان تدوین قانون تجارت در سال ۱۳۱۱ باز می‌گردد و امروزه در کشور ما از این سند بیش از برات استفاده می‌شود و این استفاده به حدی شایع است که اگر چه مقررات قانون تجارت به طور عمده در مورد برات وضع شده است؛ اما در عمل، بیشتر برای حل و فصل اختلافات ناشی از صدور سفته به کار گرفته می‌شود (اسکینی، ۱۳۹۰، ص ۱۷۹ و ۱۸۰).